

Odnos samopoštovanja, agresivnosti i nacionalnog identiteta

Lončar, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:462469>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Studij psihologije

**ODNOS SAMOPOŠTOVANJA, AGRESIVNOSTI I
NACIONALNOG IDENTITETA**

Diplomski rad

Ana Lončar

Mentor: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Osijek, 2013.

Sadržaj

Uvod	1
Samopoštovanje.....	1
Agresivnost.....	3
Nacionalni identitet.....	4
Stav prema europskim integracijama.....	7
Cilj	8
Problemi	8
Hipoteze	9
Metoda	9
Sudionici.....	9
Postupak.....	10
Instrumenti.....	10
Upitnik sociodemografskih podataka.....	10
Skala osobnog samopoštovanja.....	10
Skala kolektivnog samopoštovanja.....	11
Skala nacionalnog identiteta.....	12
Skala stavova prema europskim integracijama.....	12
Upitnik agresivnosti.....	14
Rezultati i rasprava	15
Zaključak	28
Literatura	29

The Relationship between Self-esteem, Aggressiveness and National Identity

Sažetak: Cilj istraživanja bio je ispitati odnos samopoštovanja, agresivnosti, nacionalnog identiteta i stava prema europskim integracijama na studentskoj populaciji. Istraživanje je obuhvatilo 243 studenta prve i druge godine Ekonomskog i Pravnog fakulteta u Osijeku. U skladu s pretpostavkom teorije socijalnog identiteta utvrđena je pozitivna povezanost osobnog i socijalnog samopoštovanja. Korelacija između kolektivnog samopoštovanja i nacionalnog identiteta je visoka, pozitivna i značajna. Utvrđena je i umjerena negativna povezanost između osobnog samopoštovanja i agresivnosti, te niska pozitivna povezanost između nacionalnog identiteta i agresivnosti. Između nacionalnog identiteta i stava prema europskim integracijama utvrđena je umjerena negativna povezanost. Istraživanjem je dobiveno kako osobe s negativnim stavom prema europskim integracijama imaju značajno više izražen nacionalni identitet te izražavaju desniju političku orijentaciju nego li sudionici s pozitivnim stavom prema europskim integracijama. Objašnjenju nacionalnog identiteta na skali NAIT u najvišoj mjeri pridonosi kolektivno samopoštovanje te nakon njega važnost vjere. Osim te dvije varijable značajno pridonose i prediktori agresivnosti, političke orijentacije i osobnog samopoštovanja, dok najmanje pridonosi varijabla stava prema europskim integracijama, a varijabla spola uopće ne pridonosi varijanci nacionalnog identiteta.

Abstract: The aim of this study was to examine the relationship between self-esteem, aggressiveness, national identity and attitudes towards european integrations on a student population. The study included 243 first and second year students of economy and law at University of Osijek. According to Social identity theory we have found positive correlation between personal and social self-esteem. The correlation between collective self-esteem and national identity is high, positive and significant. We have also found moderate negative correlation between personal self-esteem and aggressiveness and between national identity and attitudes towards european integrations we found moderate negative correlation. Study also showed that people who have negative attitudes towards european integrations tend to have more conservative political orientation than people with positive attitudes towards european integrations. The most significant predictor of national identity measured with NAIT scale is collective self-esteem and second most significant predictor is religion importance. Along with those two predictors, the ones that also contribute to variability of national identity are variables: aggressiveness, political orientation and personal self-esteem. The smallest contribution has the predictor attitudes towards european integrations, and no contribution at all has a gender variable.

Ključne riječi: osobno samopoštovanje, kolektivno samopoštovanje, nacionalni identitet, stav prema europskim integracijama, agresivnost

Keywords: personal self-esteem, collective self-esteem, national identity, attitudes towards european integrations, aggressiveness

Uvod

Samopoštovanje

Većina ljudi samopoštovanje smatra važnim pa ne začuđuje što se radi o jednoj od najčešće istraživanih varijabli u psihologijskim istraživanjima. Samopoštovanje definiramo kao rezultat formiranog pojma o sebi, odnosno kao vrednovanje ili evaluaciju sebe. Coopersmith (1967) pod pojmom samopoštovanje podrazumijeva evaluaciju koju pojedinac stvara ili održava o sebi, a koja odražava stav prihvatanja ili odbijanja i upućuje na razinu na kojoj pojedinac sebe doživljava sposobnim, uspješnim, značajnim i vrijednim. Dakle, pojedinci s visokim samopoštovanjem poštuju sebe i smatraju se vrijednima, dok su pojedinci niskoga samopoštovanja skloni odbacivanju sebe, nezadovoljstvu sobom i prijeziru prema sebi (Rosenberg, 1965; prema Jelić, 2011).

Postoji nekoliko podjela samopoštovanja, a ovisno o tome evaluiramo li sebe kao pojedinca ili kao pripadnika neke skupine ljudi, samopoštovanje može biti osobno i kolektivno (socijalno) (Jelić, 2009).

Osobno samopoštovanje Coopersmith (1967; prema Tofant, 2004) definira kao stupanj uvjerenja pojedinca u vlastite sposobnosti, važnost, uspješnost ili vrijednost, te ga tretira kao višedimenzionalni konstrukt. U Maslowljevoj teoriji samopoštovanje se nalazi na četvrtoj razini hijerarhijski organiziranih potreba (motiva) pojedinca, a sastoji se od dvije komponente: želje za kompetentnošću i želje za prestižem. Luhtanenova i Crockerova (1992; prema Tofant, 2004) navode da mnogi autori osobno samopoštovanje shvaćaju kao evaluativnu dimenziju pojma o sebi, te je kao takvo često mjereno i istraživano.

Kolektivno (socijalno) samopoštovanje proizlazi iz pripadnosti određenoj socijalnoj grupi (kolektivu). Luhtanenova i Crockerova (1992; prema Tofant, 2004) smatraju ga važnim moderatorom pristranosti prema vlastitoj grupi i vjeruju da postoje relativno stabilne individualne razlike u kolektivnom samopoštovanju, kao što postoje i u osobnom. Pojedinčevo kolektivno samopoštovanje je visoko ukoliko okolina njegovu socijalnu grupu vrednuje pozitivno u odnosu na relevantne komparativne grupe (Tofant, 2004).

Breckler, Greenwald i Wiggins 1986. godine (prema Tofant, 2004) konstruirali su skalu čija je namjena bila mjerenje kolektivnog samopoštovanja. Ona se temelji na pretpostavci da postoje tri motivacijske facete pojma o sebi: privatna, javna i kolektivna, te da pojedinac nastoji ostvariti vlastitu vrijednost na svakoj od njih. Iako autori kolektivno samopoštovanje

definiraju kao "mi" facetu pojma o sebi postignuća na ovoj faceti definirana su individualistički, tj. kao postignuća pojedinca unutar referentne grupe.

Jedina skala koja je zaista pokušala ispitati globalno, kolektivno samopoštovanje je Skala kolektivnog samopoštovanja (CSES) Luhtanenove i Crockerove (1992). Ona mjeri izraženost pojedinčevog socijalnog identiteta vezanog uz članstvo u grupi koja je pojedincu predodređena tj. zadana, kao što su nacija, rasa, spol, religija i sl. Skala je orijentirana na zadane, umjesto na izabrane socijalne grupe (hobi, interesi) zato što je identitet iz zadanih grupa stalno prisutan kod pojedinca i on ga unosi i u one grupe čiji je član vlastitim izborom. Cilj skale je mjerenje globalne, relativno stabilne razine socijalnog samopoštovanja što omogućuje usporedbu sa skalama koje mjere globalno, relativno stabilno osobno samopoštovanje (Rosenbergova skala osobnog samopoštovanja - RSES) (Tofant, 2004).

Teorija socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1986; prema Jelić, 2009) teorija je u okviru socijalne psihologije koja se bavi članstvom u grupi, grupnim procesima i međugrupnim odnosima. Njene temeljne ideje o ulozi socijalne kategorizacije i socijalnog identiteta u grupnim procesima široko su prihvaćene, a teorija je ubrzo postala vrlo popularna u suvremenoj psihologiji zbog širih implikacija koje nudi.

Unutar teorije socijalnog identiteta konstrukt samopoštovanja dobio je središnju ulogu u objašnjenju međugrupne diskriminacije. Prema toj teoriji, kao što je već spomenuto, ljudi su pozitivno pristrani prema vlastitoj grupi jer na taj način postižu poželjnu različitost vlastite grupe od drugih grupa, pozitivni socijalni identitet, a time povećavaju vlastito samopoštovanje. Naglasak je dakle na motivacijskoj dimenziji međugrupne diferencijacije (Jelić, 2009).

Pretpostavka teorije socijalnog identiteta jest da postoji povezanost između osobnog i kolektivnog samopoštovanja jer imaju zajedničku jezgru u slici o sebi. Jelić (2009) navodi da su dosadašnja istraživanja podržala ideju o međudjelovanju ova dva tipa samopoštovanja. U nekima od njih se pokazalo da pristranost prema vlastitoj grupi ili međugrupna diferencijacija povećavaju osobno samopoštovanje. Cialdini i Richardson (1980; prema Jelić, 2009) u svom su istraživanju pokazali da neuspjeh na testu, za koji je pretpostavka da će više ugroziti osobno nego kolektivno samopoštovanje, kod sudionika dovodi do uzdizanja kvalitete vlastitog fakulteta i omalovažavanja kvalitete konkurentskog fakulteta što ima direktniji utjecaj na povećanje kolektivnog nego osobnog samopoštovanja. Dakle, pokazalo se da jedan tip samopoštovanja ponekad može kompenzirati drugi i stoga nam mogućnost mjerenja

kolektivnog samopoštovanja zajedno s osobnim daje priliku da te procese promotrimo pod novim svjetlom.

Agresivnost

Jedna od varijabli čija se povezanost sa samopoštovanjem često ispitivala jest agresivnost i agresivno ponašanje. Agresivno je ponašanje sve veći društveni problem, stoga i zaokuplja sve veću pažnju osoba koje se u svom svakodnevnom radu susreću s tom problematikom. U psihologiji kao znanosti postoji dosta neslaganja pri definiranju agresivnosti, agresije ili agresivnog ponašanja. Ovaj će se rad baviti agresivnim ponašanjem. Ono je složen fenomen koji se općenito odnosi na svako ponašanje izvedeno s namjerom da se nekome ili nečemu nanese bilo kakva povreda ili šteta (Coie i Dodge, 1997; prema Ručević i Duvnjak, 2010).

U nekoliko se navrata pokazalo se da su muškarci i fizički i verbalno agresivniji spol, a razlike su izraženije kod fizičke agresivnosti. Iako agresivnost opada u funkciji dobi, ovakve razlike među spolovima ostaju i u zreloj dobi. Što se tiče stabilnosti agresivnosti, niz istraživanja je pokazao kako je agresivno ponašanje izrazito stabilna osobina koja se formira prilično rano u životu (Rajhvajn, 2004).

Brojna su se istraživanja bavila odnosom samopoštovanja i agresivnog ponašanja (Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt i Caspi, 2005; Webster, Kirkpatrick, Nezlek, Smith i Paddock, 2007) međutim, nalazi istraživanja nisu uvijek bili jednoznačni.

Postoji duga tradicija smatranja niskog samopoštovanja jednim od snažnih i opasnih uzroka nasilja među pojednicima. Boden, Baumeister i Smart (1996) navode kako mnogi autori (Anderson, 1994; Renzetti, 1992; Gondolf, 1985; Long, 1990; Kirschner, 1992) smatraju upravo nisko samopoštovanje glavnim čimbenikom nasilja među mladim bandama u SAD-u, kako su ljubomora i posesivnost koji vode do obiteljskog nasilja u osnovi posljedica niskog samopoštovanja agresora, obiteljski zlostavljači osobe niskog samopoštovanja, spominju nisko samopoštovanje i osjećaje nedostatnosti kao glavnu karakteristiku terorista te iznose kako ubojice imaju nisko samopoštovanje i smatraju se lošim osobama.

S druge strane, neka se istraživanja odnosa samopoštovanja i agresije naslanjaju na tezu kako nasilni pojednici imaju visoko samopoštovanje praćeno visokim egoizmom. Osobe koje se smatraju nadmoćnima drugim ljudskim bićima mogu osjećati opravdanim poslužiti se tuđim resursima. Također, mnoge agresivne epizode uključuju i element rizika, a to bi jednostavnim rječnikom moglo značiti da bi osobe visokog samopoštovanja mogle češće

ulaziti u tučnjave, s obzirom na to da takve osobe smatraju da će u tučnjavi i pobijediti (Boden i sur, 1996).

Općenito, rezultati istraživanja koja su ispitivala povezanost samopoštovanja i agresije nisu posve konzistentni. Dok je u nekim istraživanjima utvrđeno da agresivni pojedinci imaju niže samopoštovanje (npr. Donnellan i sur., 2005; Webster i sur., 2007), u drugima nije dobivena povezanost razine samopoštovanja i agresije (npr. Bushman i Baumeister, 1998; Buss i Perry, 1992). Suprotno tome, u nekim je istraživanjima utvrđena tendencija da agresivni pojedinci imaju visoko samopoštovanje (Baumeister i Boden, 1998; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi i Lagerspetz, 1999). Općenito, navedena istraživanja (Boden i sur, 1996; Donnellan i sur, 2005; Webster i sur, 2007; Baumeister i Boden, 1998; Salmivali i sur, 1992) pokazuju da samopoštovanje nije uniformno povezano s agresivnošću i agresivnim ponašanjem. Razlog nekonzistentnosti u nalazima istraživanja samopoštovanja možemo naći u različitim dimenzijama samopoštovanja, nestabilnosti samopoštovanja u vremenu te mnoštvu različitih mjera oba ova fenomena (Ostrowsky, 2010).

Mi ćemo naše hipoteze o odnosu samopoštovanja i agresivnosti temeljiti na tradicionalnoj hipotezi kako osobe niskog samopoštovanja iskazuju više razine agresivnosti, dok će biti zanimljivo i ispitati odnos kolektivnog samopoštovanja vezanog uz pripadnost nacionalnoj grupi i agresivnosti, budući da nema istraživanja koja ukazuju na odnos kolektivnog samopoštovanja (odnosno u stranoj literaturi nazvanog socijalnim samopoštovanjem) i agresivnosti.

Nacionalni identitet

Tijekom života pojedinac nastoji definirati svoj položaj u zajednici u kojoj živi. Kroz proces kategorizacije u grupe on formira vlastiti identitet. Formiranje identiteta se odvija u određenom društvenom kontekstu te je prema tome produkt međusobne interakcije pojedinca i društva. Ranije spomenutoj Teoriji socijalnog identiteta Tajfela i Turnera upravo je pojam identiteta centralni pojam (Brown, 2006).

Teorija socijalnog identiteta naglašava postojanje razlike između osobnog i socijalnog identiteta. Osobni identitet temelji se na ideji o jedinstvenosti svakog pojedinca i na njegovoj različitosti od svih drugih ljudi. On proizlazi iz osobina ličnosti pojedinca i iz njegovih odnosa s drugim ljudima. Temelji se na pojedinčevim vrijednostima, idejama, emocijama,

ciljevima, te na tome kako pojedinac vidi sebe. Socijalni identitet, odnosi se na to kako pojedinac vidi sebe kao člana grupe kojoj pripada (Jelić, 2003).

Često se ta dva identiteta, osobni i socijalni, smatraju suprotnima jer je teško zamisliti da istovremeno može biti salijentan i osobni i socijalni identitet. Pojedinac može istovremeno biti pripadnik raznih grupa (npr. obitelj, vršnjaci, rasa, religija, nacija i dr.) te prema tome može imati više socijalnih identiteta. Salijentnost tih identiteta varira ovisno o kontekstu u kojem se pojedinac nalazi (Brown, 2006).

Socijalne grupe s kojima se ljudi identificiraju raznovrsne su, a jedna od njih svakako je nacija. Socijalni identitet proizašao iz osjećaja pripadnosti i identifikacije s određenom nacijom naziva se nacionalni identitet. Nacionalni identitet je, od svih vrsta socijalnog identiteta, imao najveći utjecaj na povijesne događaje. Pojedinac sa svojom nacionalnom grupom dijeli zajednička vjerovanja, stavove, vrijednosti, običaje, jezik, religiju, itd. Nacionalni identitet također podrazumijeva i samoodređenje osobe kao člana nacionalne grupe. Prema teoriji socijalnog identiteta ljudi su pristrani prema vlastitoj grupi jer na taj način postižu pozitivnu različitost vlastite grupe, pozitivan socijalni identitet, a time povećavaju vlastito samopoštovanje (Tajfel i Turner, 1986; prema Jelić, 2003).

Iako je ovaj oblik socijalnog identiteta imao najviše utjecaja na povijest ljudskog roda, tek se od 1990-tih godina javlja porast interesa za njegovim istraživanjem. Pregledom literature o nacionalnom i etničkom identitetu može se primijetiti da među znanstvenicima još uvijek postoji pojmovno nesuglasje. Dok se negdje upotrebljavaju kao sinonimi, drugdje se pak naglašava da su to nezavisni pojmovi sa sasvim različitim značenjem. Opravdano bi ih se koristilo kao sinonime kada bi u nekoj zemlji živjeli samo pripadnici jedne nacije (ako takva zemlja postoji), bez pripadnika drugih nacionalnosti i etniciteta. Međutim, pogrešno bi bilo tvrditi da su pojmovi sasvim nezavisni. Neka istraživanja su pokazala da su ta dva pojma u mnogome konceptualno različita i za ljude imaju različito značenje, međutim i da su povezana. Prema tome, nacionalni identitet je u nekoj mjeri (koja varira među ljudima) određen etno-kulturalnim aspektima identiteta. Ova se konfuzija oko konceptualizacije pojmova nacionalnog i etničkog identiteta objašnjava različitim povijesnim razvitkom zemalja sjevernog američkog kontinenta i zapadnih, središnjih i istočnih europskih zemalja (Gong, 2007).

Uz "etnički identitet" navodi se da je ono pojam koji se najprije razvio u angloameričkoj znanosti te se proširio u zapadnoeuropsku uporabu. Za pojam "etničko" bitna je odrednica zajedničkog porijekla kao podloga zajedničke kulturne baštine. Dakle, kod pojma "etničko" naglasak se stavlja na rod, srodstvo, porijeklo i rodoslovlje. Za razumijevanje pojma "nacionalno" bitne su odrednice postojanja političke zajednice koja obuhvaća osnivanje zajedničkih institucija, prava i dužnosti za sve članove društva, te definiranje teritorija koji je ograničen i s kojim se članovi identificiraju Tako se u američkim zemljama nacija izjednačuje s državom ili državnim teritorijem, a pod nacionalnom identifikacijom se smatra identifikacija s državom (Kosanović, 2003).

Općenito, možemo govoriti o četiri osnovne komponente nacionalnog identiteta (Phinney, 1990), a to su:

a) samoidentifikacija ili samodefiniranje pojedinca kao člana određene nacionalne grupe. Samoidentifikacija može biti određena porijeklom ili vlastitim opredjeljenjem.

b) osjećaj pripadnosti određenoj nacionalnoj grupi. Ova se komponenta odnosi na emocionalni aspekt nacionalnog identiteta. Pri tome govorimo o rasponu intenziteta emocija, od snažnog osjećaja pripadnosti etničkoj grupi do formalne vezanosti uz etničku grupu bez osjećaja pripadnosti.

c) stavovi prema članstvu u vlastitoj nacionalnoj grupi. Stavovi mogu biti pozitivni ili negativni, pri čemu pozitivni stav dovodi do osjećaja pripadnosti, većeg samopoštovanja, izražavanja nacionalnog ponosa, prihvaćanja vlastite grupe, a negativni stav do individualne mobilnosti (ukoliko granice grupe nisu čvrste), omalovažavanja vanjske grupe, odabira manje ugrožavajuće grupe za usporedbu, a u krajnjoj liniji i odbacivanja vlastitog nacionalnog identiteta.

d) uključenost u rad i život vlastite nacionalne grupe. Ova komponenta se odnosi na sudjelovanje u održavanju tradicije i običaja te uključenost u socijalne aktivnosti s članovima vlastite etničke grupe. Najznačajniji indikatori uključenosti su: upotreba nacionalnog jezika, sudjelovanje u političkom životu radi ostvarivanja boljih prava za svoju nacionalnu grupu i promicanja svoje nacionalne grupe, sudjelovanje u formiranju nacionalnih institucija (zavičajni klubovi, društva), njegovanje nacionalnih vrijednosti, poznavanje povijesti i kulture, prakticiranje vjere i dr.

Pokazalo se da pojedinci s visokim samopoštovanjem imaju izražen motiv za samouzdizanjem te pokazuju izrazitiju pristranost prema pripadnicima vlastite grupe. Nasuprot tome, pojedinci s niskim samopoštovanjem imaju izražen motiv za samozaštitom koji se manifestira kroz omalovažavanje vanjske grupe. Pretpostavka vezana uz osobno samopoštovanje jest da će osobe s niskim osobnim samopoštovanjem pokazivati veću pristranost prema vlastitoj naciji kako bi popravile sliku o sebi (Tofant, 2004).

Stavovi prema europskim integracijama

Pitanje nastanka europskog identiteta zaokuplja pažnju istraživača tek nešto više od tri desetljeća. Jedno od osnovnih pitanja jest ima li Europska Unija, prvenstveno kao politička tvorevina, mogućnosti stvoriti jedan novi identitet, bez obzira na to hoće li razvoj tog identiteta ličiti na nastanak nacionalnog identiteta ili će ići nekim drugim putem. Sve manje nedoumica ima oko toga da i europski identitet, kao i nacionalni, može imati oblik političkog, građanskog identiteta i kulturnog identiteta (Mihić, 2009).

Proces globalizacije te formiranje Europske Unije veže uza se ideju o ukidanju pojedinačnih nacija i nacionalnih identiteta te stvaranje entiteta bez ekonomskih, političkih ili nacionalnih granica. Fenomen europskog identiteta, odnosno faktori i procesi vezani uz njegovo nastajanje, posljednje su desetljeće tema mnogih radova s područja društveno-humanističkih znanosti. Prema Cinnirelli (1997), europski identitet uključuje percipiranu važnost pripadanja Europi, socioemocionalnu konotaciju te pripadnosti i percepciju sličnosti među članovima grupe. Postavlja se pitanje mogućnosti identifikacije i odanosti svojoj etničkoj grupi i istodobno dijeljenje vrijednosti i osjećaja identifikacije sa širom, heterogenom grupom (Kamenov, Jelić, Huić, Franceško i Mihić, 2005).

Ako uzmemo u obzir teorijske pretpostavke o odnosu nacionalnog i europskog identiteta možemo zaključiti da oni mogu, kao uostalom i svi drugi višestruki identiteti biti u nekoliko mogućih relacija:

Prvo, identiteti mogu biti ugniježđeni, tako da jedan od identiteta bude jezgra identiteta, a da svi drugi budu u koncentričnim krugovima oko njega raspoređeni. U ovoj konstelaciji, u jezgri je nacionalni ili regionalni identitet, a ostali se nalaze oko njega, gdje bi europski bio vjerojatno najveći, vanjski krug, ovako postavljenog identiteta.

Druga opcija je da se identiteti preklapaju i da većina, ali ne i svi, članovi jedne grupe budu članovi i druge grupe. Ovakva podjela identiteta podrazumijeva da se kod nekih članova jedne nacionalne grupe istovremeno javlja i osjećaj vezanosti za Europu, ali ovakav način

vezanosti često može rezultirati konfliktom unutar uloge osobe koji se manifestira u snažnom prihvaćanju jednog i odbacivanju drugog identiteta.

Treći način razmišljanja o europskom i nacionalnom identitetu jest onaj koji liči na "mramorni kolač". Naime, i nacionalni i europski identitet su dijelovi jednog "kolača" i stoga su snažno izmiješani i nerazdvojivi. Nemoguće je razdvojiti tako jasno kako prve dvije teorije predlažu, gdje prestaje nacionalni, a gdje počinje europski identitet. Jedan utječe na drugi i oni se međusobno miješaju (Jenkins, 2004; prema Mihić, 2009).

Kamenov i sur. (2005) su u svom istraživanju na stanovnicima Zagreba i Novog Sada dobili da su nacionalni i europski identitet nezavisne dimenzije te da među njima postoji nulta povezanost, odnosno da postoji mogućnost istodobnoga postojanja različitih socijalnih identiteta ako se nalaze na različitim razinama apstrakcije.

U istom su istraživanju ispitivani i stavovi prema europskim integracijama. Dobiveno je da su nacionalni identitet i stav prema europskim integracijama u umjerenj negativnoj korelaciji ($r=-0,4$). Mihić (2009) dobiva nešto niži koeficijent korelacije ($r=-0,2$), ali je korelacija još uvijek značajna. Ovakvi nalazi u skladu su i s podacima iz literature koji pokazuju da pojedinci s isključivom nacionalom identifikacijom imaju tendenciju odbacivati strane kulture i ljude.

Sukladno ovim nalazima, u ovom istraživanju se očekuje da će osobe s negativnim stavom prema europskim integracijama imati više izražen nacionalni identitet, više kolektivno samopoštovanje, desniju političku orijentaciju te izraziti višu važnost vjere u odnosu na sudionike s pozitivnim stavom prema europskim integracijama.

Cilj

Ispitati odnos osobnog i kolektivnog samopoštovanja, agresivnosti, nacionalnog identiteta i stavova prema europskim integracijama na studentskoj populaciji.

Problemi

1. Provjeriti postoji li povezanost između osobnog i kolektivnog samopoštovanja, agresivnosti i nacionalnog identiteta.
2. Provjeriti postoji li povezanost između stava sudionika prema europskim integracijama i izraženosti njihova nacionalnog identiteta.

3. Provjeriti postoje li razlike između sudionika koji su za i onih koji su protiv europskih integracija u nacionalnom identitetu, kolektivnom samopoštovanju, političkoj orijentaciji te važnosti vjere.
4. Ispitati kako nacionalnom identitetu doprinose spol, politička orijentacija, važnost vjere, osobno i kolektivno samopoštovanje, stav prema europskim integracijama te agresivnost.

Hipoteze

1. Postoji visoka pozitivna povezanost između kolektivnog samopoštovanja i izraženosti nacionalnog identiteta te kolektivnog samopoštovanja i agresivnosti. Postoji umjerena negativna povezanost između osobnog samopoštovanja i nacionalnog identiteta te između osobnog samopoštovanja i agresivnosti. Osobno i kolektivno samopoštovanje su umjereno pozitivno povezani.
2. Postoji niska do umjerena negativna povezanost između stava prema europskim integracijama i izraženosti nacionalnog identiteta.
3. Sudionici s negativnim stavom prema europskim integracijama imat će statistički značajno više izražen nacionalni identitet, više kolektivno samopoštovanje, desniju političku orijentaciju te će izraziti višu važnost vjere od sudionika s pozitivnim stavom prema europskim integracijama.
4. Očekuje se da će varijable spol, politička orijentacija, važnost vjere, kolektivno samopoštovanje, stav prema europskim integracijama i agresivnost više od varijable osobnog samopoštovanja pridonijeti objašnjenju nacionalnog identiteta.

Metoda

Sudionici

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku studenata prve i druge godine diplomskog studija Ekonomskog i Pravnog fakulteta u Osijeku. Sudjelovalo je ukupno 259 studenata. U konačnu obradu su uključeni i sudionici koji su se po pitanju nacionalnosti izjasnili kao pripadnici neke druge nacije (Mađari, Rusini, Srbi, Slovaci) (N= 10). Iz uzorka za daljnju obradu isključeni su oni upitnici koji nisu pravilno ispunjeni (npr. zaokruživanje dva ili više odgovora, nepotpuno ispunjeni upitnici; N=16). Prema tome, konačni uzorak činila su 243 sudionika, od čega 71 sudionik (29,2%) i 172 sudionice (70,8%). Raspon dobi sudionika kretao se od 18 do 30 godina, pri čemu je prosječna dob sudionika 20,3 godina.

Postupak

Istraživanje je provedeno u siječnju 2013. godine. Primjena upitnika je bila grupna, a istraživanje se provodilo prije ili nakon predavanja studenata u jutarnjim satima. Provedba istraživanja je najprije odobrena od uprave fakulteta, kao i od strane profesora kolegija na kojem će se istraživanje provesti. Prije početka ispunjavanja upitnika, sudionicima je izrečena uputa kojom su zamoljeni za suradnju, te da je sudjelovanje dragovoljno i anonimno. Također je rečeno da se dobiveni rezultati planiraju upotrijebiti samo u svrhu izrade diplomskog rada. Prije ispunjavanja upitnika studenti koji su pristali na sudjelovanje potpisali su informirani pristanak koji je bio pohranjen odvojeno od upitnika. Također je naglašeno da će se ispunjavati skale i upitnici koji se odnose na istraživanje agresivnosti i identiteta te zahtjevaju iznošenje osobnih podataka o njima samima, što nekim sudionicima može izazvati nelagodu ili čak psihološke posljedice. U slučaju takvih posljedica (koje su rijetkost, ali se mogu dogoditi) sudionicima su podijeljeni papiri s adresom i brojem telefona besplatnog psihološkog savjetovališta Sunce u Osijeku (Sunce - društvo za psihološku pomoć – Osijek, Adresa: Waldingerova 11, 31000 Osijek, kontakt: 031/368-888) kojemu se mogu javiti. Nakon toga su podijeljeni upitnici, a sudionicima je pojašnjeno da se iznad svakog upitnika nalazi kratka uputa koja govori na koji način ispuniti upitnik. Za sve nejasnoće prilikom ispunjavanja upitnika mogli su se obratiti ispitivaču. Vrijeme ispunjavanja upitnika je u prosjeku trajalo od 25-30 minuta.

Instrumenti

Upitnik sociodemografskih podataka

U upitniku sociodemografskih podataka sudionici su iznijeli svoj spol, svoju dob, nacionalnu pripadnost, važnost vjere u njihovu životu (od 1 – potpuno nevažna, do 5 – jako važna) i vlastitu političku orijentaciju (na skali od 10 stupnjeva; 1 lijevo, 10 desno). U uvodu čestice "Politička orijentacija" sudionicima je ukratko pojašnjeno što označavaju desna i lijeva politička orijentacija. Prosječna vrijednost za česticu Važnost vjere iznosi $M=3,70$; $\sigma=1,241$, dok za česticu Politička orijentacija iznosi $M=5,49$; $\sigma=2,551$.

Skala osobnog samopoštovanja (Rosenberg, 1965)

Skala osobnog samopoštovanja je skala Likertovog tipa. Sastoji se od 10 čestica od kojih je pet definirano u pozitivnom, a pet u negativnom smjeru. (Npr. "Osjećam da sam isto toliko sposoban koliko i drugi ljudi", odnosno "Osjećam da nema puno toga čime bih se mogao ponositi"). Zadatak sudionika bio je da na skali od 1 do 5 procijeni koliko se slaže s

pojedinom tvrdnjom. Raspon mogućih odgovora je od 10 do 50, a srednja vrijednost skale iznosi 30. Postignuti odgovori kreću se u rasponu od 23 do 50.

Metrijske karakteristike Rosenbergove skale provjeravane su mnogo puta, jer je ona najčešće primjenjivan instrument za ispitivanje osobnog samopoštovanja. Test–retest pouzdanost ove skale obično se kreće između 0,82 i 0,88 ovisno o uzorku, a Cronbachov alfa koeficijent za različite uzorke iznosi između 0,77 i 0,88 (Jelić, 2003). Unutarnja pouzdanost na našem uzorku iznosi $\alpha = 0,82$, što je u očekivanom zadovoljavajućem rasponu.

Skala kolektivnog samopoštovanja (Luhtanen i Crocker, 1992)

Skala kolektivnog samopoštovanja (Collective Self-esteem Scale – CSES) mjeri globalno, kolektivno samopoštovanje, tj. pojedinačevu razinu socijalnog identiteta vezanu uz članstvo u zadanim grupama kao što su nacija, rasa, spol i sl. Sastoji se od 16 čestica. Autori su faktorskom analizom utvrdili postojanje 4 faktora kojima je objašnjeno 72,3% ukupne varijance. Skala ima 4 subskale sa po 4 čestice.

Faktori su sljedeći:

1. članstvo (samoprocjene pojedinca kao člana grupe; npr. čestica "Ja sam vrijedan pripadnik svoje socijalne grupe."),
2. privatno kolektivno samopoštovanje (pojedinačeva evaluacija grupe kojoj pripada; npr. čestica "Sve u svemu, drago mi je što sam pripadnik svoje socijalne grupe."),
3. javno kolektivno samopoštovanje (pojedinačeva procjena toga kako drugi ljudi evaluiraju njegovu socijalnu grupu, npr. čestica «Općenito, drugi poštuju socijalnu grupu kojoj pripadam»),
4. identitet (pojedinačeva evaluacija važnosti grupe kojoj pripada za pojam o sebi, npr. čestica "Općenito, pripadnost mojoj socijalnoj grupi je važan dio slike koju imam o sebi") (Luhtanen i Crocker, 1992).

Provjerom faktorske strukture na našem uzorku sudionika dobiveni su sljedeći rezultati. Četirima je faktorima objašnjeno 59,3% ukupne varijance. Prvi faktor objašnjava najveći dio varijance 30,4%, drugi 14,1%, dok preostala dva objašnjavaju po 7% varijance. Cronbachov alfa iznosi 0,83. Kao indikator izraženosti kolektivnog samopoštovanja uzet je ukupni rezultat na skali.

Skala nacionalnog identiteta (NAIT) (Čorkalo i Kamenov, 1998)

NAIT skala nacionalnog identiteta je skala Likertovog tipa raspona od 1 do 5. Sastoji se od 27 tvrdnji.

U istraživanju Čorkalo i Kamenov (1998; prema Tofant, 2004) dobivena je zasićenost skale s četiri faktora:

- 1.) osjećaj izražene nacionalne pripadnosti,
- 2.) nacionalizam ili isključiva nacionalna vezanost,
- 3.) odanost naciji i
- 4.) kozmopolitizam.

Raspon mogućih rezultata kreće se od 27 do 135, pri čemu veći rezultat ukazuje na izraženiji nacionalni identitet. Raspon postignutih rezultata na skali u našem istraživanju iznosi od 34 do 128. Koeficijent pouzdanosti skale prema Čorkalo i Kamenov (Tofant, 2004) iznosi 0,80. Pouzdanost dobivena na našim rezultatima viša je od očekivane i iznosi čak $\alpha=0,94$.

Testiranjem faktorske strukture također je dobiveno četiri faktora, iako najveći dio varijance objašnjava prvi faktor, na kojeg otpada čak 40,6% ukupne varijance. Drugi faktor objašnjava 6,6%, dok treći slično toliko, 6,5%. Posljednji faktor objašnjava najmanji dio varijance, svega 3,7%. Četirima faktorima ukupno je objašnjeno 57,4% varijance skale. Zbog nestabilne faktorske strukture, činjenice da se većina čestica grupirala u prvi faktor i visokog koeficijenta unutarnje konzistencije u daljnjoj obradi i raspravi koristit ćemo samo ukupni rezultat na skali NAIT.

Skala stavova prema europskim integracijama (STEIN) (Kamenov, 2005)

Skala stavova prema europskim integracijama sastavljena je dijelom od čestica preuzetih iz skale EUROID (Franceško i sur, 2002) i prilagođenih konativnih čestica iz skale MEIM (Phinney, 1992). STEIN se sastoji od 23 tvrdnje (npr. "Formiranje Europske Unije predstavlja put koji sve europske nacije vodi u bolju budućnost", "Stvaranje Europske Unije nanosi veliku štetu nacionalnim interesima pojedinih zemalja"), izabrane tako da s ukupnim rezultatom na skali koreliraju više od 0,30, a ispituju proeuropsku orijentaciju, percepciju ujedinjene Europe kao prijatnje, stav prema tehnološkom napretku i globalizaciji te aktivnosti vezane uz europske integracije. Ispitanik na skali od 1 do 5 izražava svoj stupanj slaganja sa svakom česticom. Ukupni rezultat formira se kao zbroj odgovora na svim česticama i može se kretati od 23 do 115, s time da viši rezultat upućuje na pozitivniji stav prema europskim

integracijama (Kamenov i sur, 2005). Pouzdanost rezultata dobivenih na našem uzorku sudionika iznosi $\alpha = 0,79$, što je zadovoljavajuće.

Provođenjem faktorske analize na dobivenim rezultatima za ovu skalu stavova dobivena je faktorska struktura od šest faktora koji objašnjavaju ukupno 60,7% varijance skale. Prvi faktor objašnjava najveći dio varijance, 24,8% te se sastoji od čestica kao što su: "Naša budućnost je samo u ujedinjenoj Europi" i "Podržavam približavanje kulturnih vrijednosti europskih nacija i stvaranje novog europskog načina života" koje bi označavale proeuropsku orijentaciju. Drugi faktor objašnjava 13,6% od ukupne varijance i sadrži čestice kao što su: "Ujedinjena Europa je ideja nametnuta od nekoliko ekonomski najmoćnijih država Zapada" i "Uspostavljanje Europske Unije vodi ka dominaciji velikih europskih naroda nad malim" te označava percepciju ujedinjene Europe kao prijatnje. Treći faktor bio bi Aktivnosti vezane uz europske integracije, budući da ga čine čestice: "Često s drugima razgovaram o europskom načinu života kako bih saznao/la više o tome", "Često razmišljam kako bi ulazak naše zemlje u Europsku Uniju utjecao na moj život". On objašnjava 7,4% varijance skale. Peti faktor (4,6% varijance) sačinjavaju čestice: "Identitet Europljanina je stvar koja zaslužuje da se zbog nje čovjek odrekne dijela nacionalnog identiteta" te "Sebe smatram prije svega Europljaninom, a tek onda pripadnikom svoje nacije" koje bi mogli nazvati Europski identitet, dok je primjer čestice posljednjeg šestog faktora (4,5% varijance) "Današnjem čovjeku bi bilo bolje da se vrati tradicionalnom načinu života". Taj bi posljednji faktor označavao stav prema tehnološkom napretku i globalizaciji. Budući da nije potvrđena faktorska struktura Kamenove i sur. (2005), kao indikator stava prema europskim integracijama uzet je ukupni rezultat na skali.

Kako bismo testirali jednu od postavljenih hipoteza uspoređivani su sudionici koji imaju pozitivan stav prema europskim integracijama sa sudionicima koji imaju negativan stav prema europskim integracijama u četiri varijable. Kao orijentacijska vrijednost izabrana je vrijednost 69. Ona označava neutralan stav prema europskim integracijama. Svi sudionici koji su postigli ukupan rezultat na skali stavova prema europskim integracijama niži od 69 karakterizirani su kao oni s negativnim stavom (N=160), dok su sudionici s rezultatom višim od 69 označeni kao oni s pozitivnim stavom prema europskim integracijama (N=83). U istraživanju nije korištena metoda ekstremnih skupina (25% najnižih i 25% najviših rezultata) jer je distribucija rezultata blago pozitivno asimetrična, odnosno najveći dio sudionika postiže niže vrijednosti.

Upitnik agresivnosti (Buss i Perry, 1992)

Upitnik agresivnosti (Aggression Questionnaire - AQ) sastoji se od 4 subskale: Fizička agresivnost, Verbalna agresivnost, Ljutnja i Hostilnost. Upitnik se sastoji od 29 čestica, a sudionici odgovaraju na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva; (1) potpuno nekarakteristično za mene, (2) donekle nekarakteristično za mene, (3) niti nekarakteristično niti karakteristično za mene, (4) donekle karakteristično za mene i (5) potpuno karakteristično za mene. Pouzdanost skale (Cronbachov alfa) se kreće u rasponu od 0,72 do 0,89 (Buss i Perry, 1992). Cronbachov alfa za uzorak našeg istraživanja iznosi 0,87, što je u očekivanom rasponu. Minimalni rezultat koji je bilo moguće postići na upitniku iznosi 29, a maksimalni 145 (Buss i Perry, 1992). Minimalni postignuti rezultat jest 44, a maksimalni 133.

Testiranjem faktorske strukture nije potvrđena teorijska pretpostavka o četiri faktora. Naime, na našem je uzorku dobiveno sedam značajnih faktora koji objašnjavaju 55,4% ukupne varijance. Budući da se najveći dio čestica grupirao u prvi faktor, koji objašnjava 23,1% varijance, i budući da se nije potvrdila teorijska struktura, kao indikator izraženosti agresivnosti uzeta je suma rezultata postignutih na 29 čestica.

Rezultati i rasprava

Prije provođenja same statističke obrade provjereno je distribuiraju li se rezultati dobiveni na pojedinim skalama prema normalnoj raspodjeli kako bi mogli koristiti parametrijsku statistiku za njihovu obradu. Prema rezultatima Kolmogorov-Smirnovljeva testa normaliteta distribucije zaključili smo da se distribucije Važnosti vjere, Osobnog samopoštovanja te Stava prema europskim integracijama razlikuju od normalne te su u svrhu normaliziranja distribucija provedene odgovarajuće transformacije. Da bismo dobili odgovore na probleme našeg istraživanja, uz osnovnu deskriptivnu statistiku, računali smo bivarijatne korelacije među varijablama, koristili t-test za velike nezavisne uzorke te postupak višestruke hijerarhijske regresijske analize. U radu je najprije prikazana osnovna deskriptivna statistika za ispitivane varijable (tablica 1).

Tablica 1. Deskriptivna statistika ispitivanih varijabli (N=243)

	M	σ	T_{min}	T_{max}	R_{min}	R_{max}
Osobno samopoštovanje	40,82	5,51	10	50	23	50
Kolektivno samopoštovanje	55,84	8,55	16	80	30	80
Nacionalni identitet	84,70	18,10	27	135	34	128
Stav prema europskim integracijama	64,09	9,97	23	115	38	98
Agresivnost	77,47	15,83	29	145	44	133

Legenda: M - aritmetička sredina; σ - standardna devijacija; T_{min} – minimalni teorijski rezultat; T_{max} – maksimalni teorijski rezultat; R_{min} - minimalni ostvareni rezultat; - R_{max} - maksimalni ostvareni rezultat

Aritmetička sredina na skali osobnog samopoštovanja iznosi M=40,82 (σ =5,51). Ovakav je rezultat u skladu s istraživanjima osobnog samopoštovanja Jelić (2003). Dobivena aritmetička sredina osobnog samopoštovanja ne iznenađuje, jer je istraživanje provedeno na adolescentima (prosječna dob sudionika iznosi 20,3 godina). Razvojno gledajući samopoštovanje obično opada u dobi od 11 godina i doseže najnižu točku između 12 i 13 godina. Nakon rane adolescencije postupno se pojačava sve do kasne adolescencije (Lacković-Grgin, 1994).

Na skali kolektivnog samopoštovanja prosječni rezultat iznosi M=55,84 (σ =8,55), dok prosječni rezultat na skali nacionalnog identiteta iznosi M=84,70 (σ =18,10). Čorkalo i

Kamenov (1998; prema Tofant, 2004) su na Skali nacionalnog identiteta NAIT, na uzorku od 537 sudionika hrvatske nacionalnosti u dobi od 17 do 86 godina, dobile prosječni rezultat sličan našem ($M=86,75$; $\sigma=20,81$). Slični rezultati su dobiveni i u drugim istraživanjima (Tofant, 2004; Ivanković, 2012).

Prosječni rezultat na skali stavova prema europskim integracijama iznosi $M=64,09$ ($\sigma=9,97$) što ukazuje na blago negativan stav sudionika prema europskim integracijama. Kamenov i sur. (2005) dobili su sličan rezultat za stanovnike Zagreba i Novog Sada ($MZg=64,31$; $MNS=68,22$). Međutim, iako su u istom tom istraživanju sudionici izjavili kako se osjećaju Europljanima te na skali europskog identiteta (EUROID) postižu prosječne vrijednosti, ne podržavaju ideju o ujedinjenoj Europi, odnosno nemaju automatski pozitivan stav prema europskim integracijama. Autori taj nalaz objašnjavaju nedostacima skale STEIN, koja se sastoji od komponenata od kojih su neke direktna mjera toga stava, dok se druge odnose na strah od tehnološkoga napretka i globalizacije.

Za kraj, aritmetička sredina na upitniku agresivnosti iznosi $M=77,47$ ($\sigma=15,83$). Moguće je da je ovaj rezultat dobiven upravo jer je većina sudionika u istraživanju ženskog spola (70,8%), a u istraživanjima agresivnosti je dobiveno da žene na upitnicima agresivnosti postižu niže rezultate od muškaraca, pretpostavlja se upravo zbog rodnih stereotipa o tome kako su žene nježniji spol (Harris, 1995).

U svrhu provjere prve hipoteze, koja se fokusira na odnos osobnog i kolektivnog samopoštovanja, nacionalnog identiteta i agresivnosti izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije, a rezultati su prikazani u tablici 2.

Tablica 2. Koeficijenti korelacije za osobno i kolektivno samopoštovanje, nacionalni identitet i agresivnost

	Kolektivno samopoštovanje	Nacionalni identitet	Agresivnost
Osobno samopoštovanje	0,310**	0,036	- 0,345**
Kolektivno samopoštovanje		0,665**	- 0,086
Nacionalni identitet			0,137*

Legenda: ** - korelacija značajna uz $p < 0,01$; * - korelacija značajna uz $p < 0,05$

Korelacija između osobnog i kolektivnog samopoštovanja je značajna, umjerena i pozitivna ($r=0,310$), sukladno prvoj hipotezi. U našem istraživanju se pokazalo da je osobno samopoštovanje pojedinaca povezano s kolektivnim samopoštovanjem vezanim uz nacionalnu pripadnost. Ovakav rezultat je u skladu s postavkom teorije socijalnog identiteta prema kojoj osobno i kolektivno samopoštovanje imaju zajedničku jezgru u pojedinačnoj slici o sebi, na temelju čega možemo očekivati umjerenu povezanost među njima (Tofant, 2004).

Dobivena korelacija osobnog samopoštovanja i nacionalnog identiteta ($r=0,036$) nije statistički značajna. Naša hipoteza o odnosu navedenih varijabli nije se potvrdila. Prema teoriji socijalnog identiteta moguće su i pozitivne i negativne i nulte korelacije između osobnog samopoštovanja i vezanosti uz vlastitu grupu. Našu početnu hipotezu postavili smo na temelju rezultata koje je dobila Jelić (2003). Ona je na uzorku hrvatskih sudionika primijenila Rosenbergovu skalu osobnog samopoštovanja i Skalu kolektivnog samopoštovanja prilagođenu nacionalnoj grupi, dok je kriterijska varijabla u istraživanju bio nacionalni identitet. S obzirom na činjenicu da je navedeno istraživanje po svojim ciljevima i korištenim mjernim instrumentima najsličnije našem, krenuli smo od hipoteze koja je potvrdila i njezine nalaze. Prema Jelić (2003) pojedinci s niskim osobnim samopoštovanjem sebe doživljavaju manje vrijednima od drugih ljudi. Kako bi popravili sliku o sebi svoje nisko osobno samopoštovanje kompenziraju kroz pripadnost nekoj grupi, te im je izrazito važno da grupu kojoj pripadaju dožive pozitivno. S obzirom da je riječ o nacionalnoj grupi nije moguće jednostavno ju zamijeniti s drugom pozitivnijom grupom, a dimenzije usporedbe vlastite grupe s drugim grupama nameće socijalna okolina. U takvoj situaciji pristranost prema vlastitoj grupi je najlakši način povećanja osjećanja niske osobne vrijednosti. S druge strane, pojedinci s visokim osobnim samopoštovanjem zadovoljni su sami sa sobom. Činjenicu da

njihova grupa nije percipirana kao izrazito pozitivna u odnosu na druge grupe ne doživljavaju kao prijatnu vlastitom samopoštovanju. Oni rijetko rade međugrupne usporedbe te pokazuju najmanje pristranosti prema pripadnicima vlastitog naroda jer im je dovoljno usredotočiti se na osobne kvalitete kako bi se osjećali vrijednijima.

Isti očekivani rezultat nije potvrdila niti Tofant (2004) u svom istraživanju. Moguće objašnjenje ovakvih nalaza jest činjenica da je distribucija rezultata na Skali osobnog samopoštovanja blago pozitivno asimetrična te činjenica da je odnos između ove dvije varijable nelinearan. Moguće je da i sudionici koji imaju visoko osobno samopoštovanje ne pridaju mnogo važnosti svojoj grupnoj pripadnosti, makar ne onoj koja se tiče nacije, nego svoje samopoštovanje temelje na vlastitim karakteristikama i postignućima.

Koeficijent korelacije između kolektivnog samopoštovanja i nacionalnog identiteta pokazao se značajnim. Korelacija između rezultata na ove dvije skale je visoka ($r=0,665$) te je pozitivnog smjera, kao što je i očekivano. Visoki pozitivni koeficijent korelacije između kolektivnog samopoštovanja i nacionalnog identiteta ide u prilog pretpostavci teorije socijalnog identiteta da pojedinac članstvom u grupi koju vrednuje pozitivno dobiva pozitivni socijalni identitet, a time povećava i kolektivno samopoštovanje. U skladu s tim, u našem istraživanju se pokazalo da sudionici koji pokazuju veći stupanj identifikacije s nacionalnom grupom imaju i veće kolektivno samopoštovanje koje proizlazi iz te pripadnosti. Jelić (2003) je u svom istraživanju također koristila Skalu kolektivnog samopoštovanja adaptiranu za nacionalnu grupu. Nalaz koji je dobila u skladu je s našim. Socijalno samopoštovanje pokazuje jasnu pozitivnu povezanost s nacionalnim identitetom na mjeri NAIT ($r=0,63$).

Također se značajnom pokazala i korelacija između osobnog samopoštovanja i agresivnosti te je ona negativnog smjera i umjerene veličine ($r=-0,345$). Krenuli smo od teorijske pretpostavke kako se osobe niskog samopoštovanja štite od osjećaja nedostatnosti, srama i inferiornosti tako što ispoljavaju krivnju za vlastite neuspjehe, što dovodi do agresije i nasilja prema drugima. Isto tako, može biti da pojedinci niskog samopoštovanja pribjegavaju nasilju kako bi si priskrbili osjećaje moći i nezavisnosti, odnosno kako bi privukli pozornost na sebe i na taj način povećali vlastito samopoštovanje (Ostrowsky, 2010).

Iako je odnos samopoštovanja i agresivnosti vrlo nekonzistentan i nejednoznačan, u našem se istraživanju ipak potvrdila hipoteza kako pojedinci niskog samopoštovanja ispoljavaju više agresije. Sličan rezultat su potvrdili i Walker i Bright (2009), Donnellan i sur.

(2005) te Sutherland i Shepherd (2002) koji izvještavaju da je nisko samopoštovanje jedan od vrlo snažnih prediktora nasilja u adolescentskoj dobi (Ostrowsky, 2010).

Međutim, značajnim se nije pokazao odnos kolektivnog samopoštovanja i agresivnosti ($r=-0,086$). Očekivana je značajna pozitivna povezanost kolektivnog samopoštovanja i agresivnosti, dok dobiveni koeficijent korelacije ide u negativnom smjeru (iako nije značajan). Budući da o odnosu kolektivnog samopoštovanja vezanog uz nacionalnu grupu i agresivnosti u literaturi ne nalazimo podataka, pretpostavka o odnosu ove dvije varijable temeljena je na odnosu izraženosti nacionalnog identiteta i agresivnosti. Korelacija između izraženosti nacionalnog identiteta i agresivnosti u našem je istraživanju značajna i pozitivnoga je smjera, međutim vrlo je niska ($r=0,137$). Na temelju dobivene povezanosti mogli bi zaključiti da osobe koje imaju izraženiji nacionalni identitet iskazuju i više razine agresivnosti. Iako je korelacija ove dvije varijable niska, nalaz je zanimljiv. Objašnjenje ovakvog nalaza moglo bi se naći u činjenici da su istraživanja pokazala (Kamenov, 2009; Tofant, 2004; Kamenov i sur, 2005) kako muškarci iskazuju više razine nacionalnog identiteta te više razine agresivnosti (Harris, 1995), iako utjecaj spola na varijablu nacionalnog identiteta nije potvrđen na našem uzorku. Također bi se objašnjenje moglo potražiti u činjenici da osobe niskog osobnog samopoštovanja iskazuju više razine agresivnosti, a istraživanja (Jelić, 2009; Jelić, 2011) su pokazala i da postoji pozitivna povezanost osobnog samopoštovanja i nacionalnog identiteta. Ovakav rezultat se isto tako nije pokazao točnim u našem istraživanju. Budući da istraživanja o odnosu agresivnosti i nacionalnog identiteta na našem području nema, ovakav je nalaz zanimljiv i daje prostora za nova pitanja. Bilo bi zanimljivo provesti novo istraživanje na većem uzorku sudionika i provjeriti međudnos ove dvije varijable.

Kako bi se ispitala druga hipoteza ponovno je izračunat Pearsonov koeficijent korelacije. Druga hipoteza je glasila kako postoji niska do umjerena negativna povezanost između stava prema europskim integracijama i izraženosti nacionalnog identiteta. Hipoteza je i potvrđena. Pearsonov koeficijent korelacije iznosi $r=-0,277$ te je značajan ($p<0,01$). Ovaj rezultat sugerira kako osobe s negativnim stavom prema europskim integracijama imaju izraženiji nacionalni identitet.

Dio čestica na skali NAIT odnosi se na izrazitu važnost nacionalnog identiteta za pojedinca (npr. "Izrazito mi je važna pripadnost mojoj naciji") i isključivu nacionalnu

vezanost (npr. "Dobar pripadnik naše nacije ne bi se smio družiti s našim neprijateljima"). Čini se logičnim da će osoba koja se slaže s tvrdnjama ovakve vrste biti zatvorena i negativna prema procesu europskih integracija. Do istoga nalaza dolazi i Carey (2002; prema Kamenov i sur, 2005) na podacima dobivenim Eurobarometrom. Ovi nalazi u skladu su i s podacima iz literature, koji pokazuju da pojedinci s isključivom nacionalnom identifikacijom odbacuju strane kulture i ljude (Čorkalo i Kamenov, 2003).

Tvrdnje koje se odnose na tzv. isključivu nacionalnu vezanost upućuju na ekstremne oblike nacionalne identifikacije (npr. "Iako je moj narod malobrojan, u njemu ima puno više sposobnih ljudi nego u drugim narodima"), koji po svojoj definiciji isključuju postojanje bilo koje druge vrste identiteta. U sličnom istraživanju na poljskom uzorku McManus-Czubinska i sur. (2003; prema Kamenov i sur, 2005) dobili su nalaze koji pokazuju da se pojedinci s visokim osjećajem privrženosti naciji te većim nacionalnim ponosom identificiraju isključivo s poljskom nacijom, odbacujući pri tome europski identitet. Sličan nalaz dobili su i Huici i sur. (1997; prema Kamenov i sur, 2005) na uzorku sudionika s andaluzijskim identitetom.

Kako bismo testirali treću hipotezu proveden je t-test za velike nezavisne uzorke. Uspoređivani su sudionici koji imaju pozitivan stav prema europskim integracijama sa sudionicima koji imaju negativan stav prema europskim integracijama u četiri varijable. Kao orijentacijska vrijednost izabrana je vrijednost 69. Ona označava neutralan stav prema europskim integracijama. Svi sudionici koji su postigli ukupan rezultat na skali stavova prema europskim integracijama niži od 69 karakterizirani su kao oni s negativnim stavom, dok su sudionici s rezultatom višim od 69 označeni kao oni s pozitivnim stavom prema europskim integracijama. Ranije je spomenuto zašto nije odabrana metoda ekstremnih skupina.

Rezultati t-testa prikazani su u tablici 3.

Tablica 3. Rezultati t-testa za varijable Kolektivno samopoštovanje, Nacionalni identitet, Politička orijentacija i Važnost vjere s obzirom na pozitivan ili negativan stav sudionika prema europskim integracijama

	Stav	N	M	σ	Rezultati t-testa
Kolektivno samopoštovanje	POZ	83	54,63	8,67	-1,604
	NEG	160	56,48	8,44	
Nacionalni identitet	POZ	83	81,02	17,61	-2,300*
	NEG	160	86,61	18,11	
Politička orijentacija	POZ	83	4,98	2,58	-2,300*
	NEG	160	5,76	2,50	
Važnost vjere	POZ	83	3,64	1,32	-0,589
	NEG	160	3,74	1,20	

Legenda: POZ – pozitivan stav prema europskim integracijama; NEG – negativan stav prema europskim integracijama; N – broj sudionika; M – aritmetička sredina; σ – standardna devijacija; * - t-test značajan uz $p < 0,05$

Sudionici istraživanja s pozitivnim i oni s negativnim stavom prema europskim integracijama statistički značajno se razlikuju u varijablama Nacionalni identitet i Politička orijentacija. Naime, pokazalo se da sudionici koji imaju negativan stav prema europskim integracijama imaju značajno više izražen nacionalni identitet od sudionika s pozitivnim stavom prema europskim integracijama. Taj je nalaz još jedna potvrda prethodne hipoteze o odnosu stava prema europskim integracijama i nacionalnog identiteta. Kao što smo već rekli, očekuje se da će osoba koja ima izražen nacionalni identitet biti zatvorena i negativna prema procesu europskih integracija (Kamenov i sur, 2005).

Također se pokazalo da sudionici s negativnim stavom prema europskim integracijama izražavaju desniju političku orijentaciju od sudionika s pozitivnim stavom prema europskim integracijama. Politička desnica zastupa tradicionalne vrijednosti i njihovu obranu od pretjeranih vanjskih utjecaja, a prednost daje očuvanju tradicionalnih vrijednosti pojedine kulture i nacije pred tolerancijom drugih i različitih utjecaja. Desničari su zbog toga češće nego ljevičari percipirani kao nositelji obiteljskih, vjerskih i konzervativnih vrijednosti (Šiber, 1998), među koje spada i očuvanje vlastitog nacionalnog identiteta te skeptičan stav prema europskim integracijama, stoga je za očekivati ovakav nalaz. S obzirom na to da je Važnost vjere jedna od takvih konzervativnih vrijednosti, očekivalo se da će biti razlike između

sudionika s pozitivnim stavom prema europskim integracijama i onih s negativnim stavom i u ovoj varijabli. Međutim, takav rezultat nismo dobili. Moguće objašnjenje za to je činjenica da je Važnost vjere varijabla sačinjena od samo jedne čestice, "Koliko Vam je u Vašem životu važna vjera?", za koju su sudionici istraživanja označavali stupanj slaganja na skali od samo pet stupnjeva. Moguće je da su mala diskriminativna vrijednost i malo raspršenje razlozi što se nije pokazala razlika između ove dvije skupine sudionika. Razlog zašto nije korištena skala koja bi mjerila važnost vjere sudionika jest potencijalna prezasićenost sudionika ispunjavanjem skala duže od trideset minuta, ali i mogućnost usporedbe naših rezultata s ranijim istraživanjima, budući da su sva slična istraživanja s ovog područja koristila jednu česticu kao indikator važnosti vjere.

Do razlike među skupinama s negativnim i pozitivnim stavom prema europskim integracijama nije došlo niti kada je zavisna varijabla bila kolektivno samopoštovanje. Razlika u aritmetičkim sredinama postoji ($M_P = 54,36$; $M_N = 56,48$), ali t-test nije statistički značajan. Jedno od mogućih objašnjenja jest da današnji mladi svoje osjećaje samovrijednosti ne temelje na pripadnosti nacionalnoj grupi, jer mirnodopska situacija ne iziskuje od njih da o tome razmišljaju te su više preokupirani drugim aspektima identiteta i pripadanju drugim, na prvom mjestu vršnjačkim, grupama.

Posljednji problem u ovom istraživanju bio je ispitati doprinos spola, političke orijentacije, važnosti vjere, osobnog i kolektivnog samopoštovanja, stava prema europskim integracijama te agresivnosti objašnjenju izraženosti nacionalnog identiteta. U tu svrhu provedena je hijerarhijska regresijska analiza s kriterijskom varijablom nacionalni identitet na skali NAIT. Prediktorske varijable podijeljene su u četiri bloka: 1. Osobno samopoštovanje, Spol i Agresivnost; 2. Stav prema europskim integracijama i Politička orijentacija; 3. Važnost vjere; 4. Kolektivno samopoštovanje.

Rezultati dobivene hijerarhijske analize prikazani su u tablici 5.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterij nacionalni identitet na skali NAIT

Model	Prediktori	β	R	R ²	R ² c	ΔR^2
1. korak	Osobno samopoštovanje	0,092				
	Spol	-0,041	0,169	0,029	0,016	0,029
	Agresivnost	0,166*				
2. korak	Osobno samopoštovanje	0,028				
	Spol	-0,039				
	Agresivnost	0,112	0,466	0,217	0,201	0,189***
	Stav prema eu. integracijama	0,363**				
	Politička orijentacija	-0,167**				
3. korak	Osobno samopoštovanje	0,068				
	Spol	-0,107*				
	Agresivnost	0,118*	0,580	0,337	0,320	0,119***
	Stav prema eu. integracijama	-0,170**				
	Politička orijentacija	0,178**				
	Važnost vjere	0,396***				
4. korak	Osobno samopoštovanje	-0,104*				
	Spol	-0,058				
	Agresivnost	0,127**				
	Stav prema eu. integracijama	-0,087*	0,755	0,570	0,557	0,233***
	Politička orijentacija	0,116*				
	Važnost vjere	0,207***				
	Kolektivno samopoštovanje	0,572***				

Legenda: β - regresijski koeficijenti prediktorskih varijabli; R - koeficijent multiple korelacije, R² - koeficijent multiple determinacije, R²c – korigirani koeficijent multiple determinacije, ΔR^2 - promjena u koeficijentu multiple determinacije; * p<0,05; **p<0,01; *** p<0,001

Za prvi blok prediktora (Osobno samopoštovanje, Spol i Agresivnost) za kriterij NAIT koeficijent multiple determinacije iznosi 0,029, stoga se ovim prediktorima može objasniti oko 2,9% varijance nacionalnog identiteta mjenenog skalom NAIT. Od tri prediktora u ovome bloku, samo se Agresivnost pokazala značajnim prediktorom izraženosti nacionalnog identiteta. Dakle, što je viša agresivnost sudionika to će osoba imati izraženiji nacionalni identitet. Značajnima se nisu pokazali prediktori Spol i Osobno samopoštovanje.

Drugim blokom varijabli, odnosno uvođenjem dvije nove varijable, Stav prema europskim integracijama i Politička orijentacija, objasnili smo dodatnih 18,9% varijance kriterija, što je značajno pridonijelo povećanju objašnjene varijance kriterija. U ovom bloku više nisu značajni prediktori iz prethodnog bloka, ali značajno pridonose oba prediktora iz drugoga bloka; Stav prema europskim integracijama i Politička orijentacija.

U trećem bloku hijerarhijske regresijske analize uvedena je varijabla Važnost vjere i ona dodatno objašnjava 11,9% varijance nacionalnog identiteta. Uvođenjem Važnosti vjere svi su prediktori u ovom bloku postali značajni, osim Osobnog samopoštovanja. Gledajući korelaciju Osobnog samopoštovanja i Nacionalnog identiteta jasno nam je da je takav odnos i očekivan (korelacija je blizu nule i nije značajna). Varijable Spol i Agresivnost postale su značajne u ovom bloku hijerarhijske regresije vjerojatno zbog interkorelacija tih varijabli s novouvedenom varijablom Važnost vjere.

U posljednjem, četvrtom bloku, uvedena je varijabla Kolektivno samopoštovanje koja objašnjava dodatnih 23,3% varijance kriterija. Pri tome su se sve varijable, osim Spola, pokazale značajnim prediktorima nacionalnog identiteta. Općenito, rezultati dobiveni regresijskom analizom pokazuju da kolektivno samopoštovanje u najvećoj mjeri pridonosi objašnjenju nacionalnog identiteta. Prema tome, može se reći da je ono salijentno kada se radi o pripadnosti nacionalnoj grupi. Također su se Važnost vjere, Politička orijentacija i Agresivnost pokazali sljedećima po veličini značajnosti prediktora. Svim navedenim prediktorima objašnjeno je ukupno 55,7% varijance kriterija nacionalnog identiteta mjenenog na skali NAIT.

Rezultati multiple hijerarhijske regresijske analize donekle potvrđuju posljednju hipotezu. Suprotno očekivanjima, a i ranijim istraživanjima, spol se pokazao potpuno neznačajnim prediktorom nacionalnog identiteta. Phinney (1990) navodi da dotadašnja istraživanja ne govore o jednoznačnom utjecaju spola na izraženost nacionalnog identiteta.

Iako bi se reklo da će nacionalni identitet biti izraženiji kod muškaraca jer su oni ti koji u većoj mjeri idu u rat i više se identificiraju s grupama kojima pripadaju, neka istraživanja čak govore o većoj nacionalnoj vezanosti kod ženskih sudionica. Ovakvi rezultati su uglavnom dobiveni u istraživanjima provedenima na nacionalnim manjinama, gdje žene imaju ulogu očuvanja tradicionalnih vrijednosti i prijenosa istih na mlađe naraštaje. Rezultati istraživanja provedenog na hrvatskom uzorku (Čorkalo i Kamenov, 1998, Jelić, 2003; Tofant, 2004) su pokazali spolne razlike u izraženosti nacionalnog identiteta u korist muškaraca. Kao objašnjenje dobivenih rezultata autorice navode specifičnost uzorka (građani Vukovara, zajednica podijeljena na nacionalnoj osnovi) i nedavna ratna zbivanja koja čine nacionalni identitet salijentnijim. U vrijeme provođenja našeg istraživanja već je prošlo više od dvadeset godina od početka rata, te su uzorak činili sudionici koji to nisu ni proživjeli. Također, moguće je da se u suvremenim naraštajima smanjuju razlike u rodnim ulogama između muškaraca i žena. Isto tako, sudionici su bili pripadnici većinske nacionalne skupine (hrvatske nacionalnosti) stoga imaju manju potrebu za preispitivanjem vlastitog nacionalnog identiteta, za razliku od članova manjina (Phinney, 1990).

Nadalje, stav prema europskim integracijama pokazao se sljedećim značajnim kriterijem s najmanje udjela u objašnjenju varijance nacionalnog identiteta ($\beta=-0,087$). Općenito se u istraživanjima pokazalo (Kamenov i sur, 2005; Mihić, 2009) da stav prema europskim integracijama i nacionalni identitet negativno koreliraju, a da je njihov koeficijent korelacije nizak ili umjerene veličine. Međutim, kada se gleda korelacija europskog identiteta i stava prema europskim integracijama, korelacija tih varijabli je pozitivna i srednje je veličine ($r=0,45$) (Kamenov, 2005). Dakle, sudionici koji imaju izraženiji europski identitet i u većoj se mjeri osjećaju stanovnicima Europe, ujedno imaju i pozitivniji stav prema europskim integracijama, dok za one koji imaju izraženiji nacionalni identitet to ne vrijedi ili vrijedi obrnuto.

Iako smo očekivali da će osobno samopoštovanje imati najmanji udio u varijanci nacionalnog identiteta, jer ove dvije varijable zajedno ne koreliraju, dobili smo da ipak kriterij osobnog samopoštovanja značajno pridonosi ukupnoj varijanci nacionalnog identiteta više od nekih drugih varijabli u istraživanju (Spol i Stav prema europskim integracijama). Moguće je da je do povećanja udjela osobnog samopoštovanja u varijanci nacionalnog identiteta došlo zbog utjecaja drugog kriterija koji korelira s nacionalnim identitetom. Ta bi varijabla mogla biti Kolektivno samopoštovanje.

Iako je korelacija agresivnosti i nacionalnog identiteta u našem istraživanju niska ($r=0,137$), kriterij agresivnosti u našem hijerarhijskom regresijskom modelu značajno pridonosi ukupnoj varijanci nacionalnog identiteta. Ovaj je nalaz zanimljiv, ali moramo biti oprezni pri zaključivanju, jer je utjecaj kriterija agresivnosti vjerojatno umjetno povisila interkorelacija iste varijable s osobnim samopoštovanjem.

Varijabla osobnog samopoštovanja postala je statistički značajan prediktor tek u posljednjem koraku regresijske analize iako to u prijašnjim koracima nije bila. Osobno samopoštovanje u ovim regresijskim jednadžbama ima funkciju supresor varijable o čemu zaključujemo na temelju nepostojanja njegove povezanosti s kriterijima te negativnih predznaka beta pondera. Do statističke značajnosti varijable osobnog samopoštovanja došlo je zbog njezinih korelacija s ostalim prediktorima u regresijskom modelu za kriterij NAIT.

Kao značajna odrednica izraženosti nacionalnog identiteta utvrđena je i politička orijentacija. Dosadašnja američka istraživanja ukazuju na povezanost nekritičkog domoljublja (a onda i nacionalnog identiteta) s konzervativnom političkom orijentacijom, stranačkom privrženosti i glasanjem za republikance. U ovom je istraživanju kao mjera koja u hrvatskom, i općenito europskom, kontekstu odgovara američkoj dimenziji liberalno-konzervativno, korištena mjera samoprocjene političke orijentacije na dimenziji lijevo–desno. Sukladno nalazima američkih istraživanja, samoprocjena političke orijentacije potvrđena je kao značajna odrednica nacionalnog identiteta. Tako, primjerice, analiza Milasa i Rihtara (1997; prema Franc i sur, 2009) ukazuje na povezanost više desne političke orijentacije s autoritarnošću, a i s etnocentrizmom, a analiza Henjaka (2005; prema Franc i sur, 2009) potvrđuje tradicionalne vrijednosti kao relativno najvažnije odrednice samoidentifikacije na dimenziji lijevo – desno.

Važnim se prediktorom u našem modelu pokazao i kriterij Važnost vjere. To ukazuje na činjenicu da sudionici kojima je vjera u životu važna iskazuju i izraženiji nacionalni identitet. Sličan rezultat odnosa varijabli važnosti vjere i izraženosti nacionalnog identiteta dobile su i Čorkalo i Kamenov (1998). I ovakav rezultat može se objasniti činjenicom da je vjera dio hrvatske tradicije i kulture, te je možemo smatrati nacionalnom karakteristikom (Tofant, 2004).

Rezultati dobiveni regresijskom analizom pokazuju da kolektivno samopoštovanje u najvećoj mjeri pridonosi objašnjenju nacionalnog identiteta. Možemo zaključiti da je kolektivno samopoštovanje salijentno kada se radi o pripadnosti nacionalnoj grupi. Uzdizanjem vlastite grupe nad drugima, pripisivanjem pozitivnijih karakteristika vlastitoj

grupi u odnosu na ostale grupe s kojima je uspoređujemo, povećavamo vrijednost svoje grupe u vlastitim očima, što povećava samopoštovanje temeljeno na pripadnosti toj grupi (Tofant, 2004; Ivanković 2012).

S obzirom na navedeno, u budućim istraživanjima bi se trebali obuhvatiti i drugi aspekti vezani uz nacionalni identitet (npr. socijalna distanca, politička uključenost, osjećaj prijete i ugroženosti, moderne predrasude, normativni konflikt i dr.) te se usmjeriti na moguće promjene u izraženosti nacionalnog identiteta i promjeni stava prema europskim integracijama s obzirom na skori ulazak u Europsku Uniju što bi moglo rezultirati novim zanimljivim pristupima u istraživanju ovih fenomena. Dodatno bi se trebao ispitati i odnos agresivnosti i nacionalnog identiteta, kao što je i ranije navedeno.

Iako ovo istraživanje pruža uvid u odnose među ispitivanim varijablama kod studenata, ono ima i nedostatke. Naime, vanjska valjanost uzorka je ugrožena jer je ono provedeno samo na studentima u jednom gradu, te bi vjerojatno dobili nešto drugačije rezultate da se istraživanje provelo i u ostali regijama Hrvatske, na većem broju sudionika različite dobi, te na pripadnicima manjina. Stoga bi se u budućim istraživanjima trebalo voditi računa o tim nedostacima i djelovanju drugih varijabli (npr. socioekonomski status, generacijske razlike i sl). Kao još jedan nedostatak našeg istraživanja mogao bi se i navesti nedostatak mjernog instrumenta Skala stavova prema europskim integracijama (STEIN), koji osim što sadrži čestice koje su direktna mjera stava, sadrži i čestice koje možda i ne zahvaćaju predmet mjerenja, a koje bi se odnosile na stav prema globalizaciji i tehnološkom napretku. Preporuka za sljedeća istraživanja jest koristiti direktniju mjeru stava prema europskim integracijama. Također se preporuča i provođenje višekratnih mjerenja kako bi se longitudinalno mogao pratiti smjer kretanja fenomena nacionalnog identiteta i stava prema europskim integracijama u određenog vremenskom periodu.

Zaključak

Cilj istraživanja bio je ispitati odnos samopoštovanja, agresivnosti, nacionalnog identiteta i stava prema europskim integracijama na studentskoj populaciji. Pored izraženosti osobnog samopoštovanja, kolektivnog samopoštovanja, nacionalnog identiteta, te agresivnosti, također smo pokušali utvrditi njihove odnose i razlike u izraženosti s obzirom na stav prema europskim integracijama. Na kraju smo htjeli ispitati doprinos sociodemografskih varijabli (spola, političke orijentacije i važnosti vjere) te osobnog samopoštovanja, kolektivnog samopoštovanja, stava prema europskim integracijama i agresivnosti u objašnjenju nacionalnog identiteta.

U skladu s pretpostavkom teorije socijalnog identiteta utvrđena je pozitivna povezanost osobnog i socijalnog samopoštovanja. Korelacija između kolektivnog samopoštovanja i nacionalnog identiteta je visoka, pozitivna i značajna. Utvrđena je i negativna umjerena korelacija između osobnog samopoštovanja i agresivnosti, te niska pozitivna korelacija između nacionalnog identiteta i agresivnosti. Između nacionalnog identiteta i stava prema europskim integracijama utvrđena je umjerena negativna korelacija, što sugerira kako osobe s negativnim stavom prema europskim integracijama imaju izraženiji nacionalni identitet.

Istraživanjem je dobiveno kako osobe s negativnim stavom prema europskim integracijama imaju značajno više izražen nacionalni identitet te izražavaju desniju političku orijentaciju nego li sudionici s pozitivnim stavom prema europskim integracijama.

Objašnjenju nacionalnog identiteta na skali NAIT u najvišoj mjeri pridonosi kolektivno samopoštovanje te nakon njega važnost vjere. Osim te dvije varijable značajno pridonose i prediktori agresivnost, politička orijentacija i osobno samopoštovanje, dok najmanje pridonosi varijabla stav prema europskim integracijama, a varijabla spola uopće ne pridonosi varijanci nacionalnog identiteta.

Literatura

- Baumeister, R.F. i Boden, J.M. (1998). Aggression and the self: High self-esteem, low self-control, and ego threat, *Human aggression: theories, research, and implications for social policy*, 111–137.
- Boden, J., Baumeister, R. i Smart, L. (1996). Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-Esteem, *Psychological Review*, 103, 5-33.
- Brown, R. (2006). *Grupni procesi: Dinamika unutar i između grupa*, Zagreb, Naklada Slap.
- Bushman, B.J. i Baumeister, R.F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence?, *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 219–229.
- Buss, A.H. i Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire, *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452–459.
- Čorkalo, D. i Kamenov, Ž. (1998) Nacionalni identitet i međunacionalna tolerancija, Izveštaj s VIII. Ljetne psihologijske škole, Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Donnellan, M.B., Trzesniewski, K.H., Robins, R.W., Moffitt, T.E. i Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency, *Psychological Science*, 16, 328–335.
- Franc, R., Ivičić, I. i Šakić, V. (2009). Oblici domoljublja i izraženosti nacionalnog identiteta. Izvorni znanstveni rad, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
- Gong, L. (2007). Ethnic identity and identification with majority group: Relation with national identity and self-esteem, *International Journal of Intercultural Relations*, 31, 503-523.
- Harris, M. (1995). Aggression, gender and ethnicity, *Aggression and Violent Behavior*, 1, 123-146.
- Ivanković, A. (2012). Odnos osobnog i kolektivnog samopoštovanja, nacionalnog identiteta i konstruktivnog i slijepog patriotizma kod srednjoškolaca, Neobjavljeni diplomski rad, Studij psihologije, Filozofski fakultet u Osijeku.
- Jelić, M. (2011). Nove spoznaje u istraživanjima samopoštovanja: Konstrukt sigurnosti samopoštovanja, Pregledni rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu.

- Jelić, M. (2009). Validacija hrvatske verzije Skale socijalnog samopoštovanja. Migracijske i etničke teme, 25, 3, 237-262.
- Jelić, M. (2003). Provjera postavki teorije socijalnog identiteta na etničkim grupama, Magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Kamenov, Ž., Jelić, M., Huić, A., Franceško, M. i Mihić, V. (2005). Odnos nacionalnog i europskog identiteta i stavova prema europskim integracijama građana Zagreba i Novog Sada, Izvorni znanstveni rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Kosanović, D. (2003). Nacionalni identitet i socijalna distanca studenta hrvatske, bošnjačke i srpske nacionalnosti, Neobjavljeni diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Luhtanen, R. i Crocker, J. (1992). A Collective Self-Esteem Scale: Self-Evaluation of One's Social Identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 3, 302-318.
- Mihić, V. (2009). Da li smo mi Evropljani? Povezanost i korelati evropskog i nacionalnog identiteta, *Psihologija*, 41, 203-220.
- Phinney, J.S. (1990). Ethnic identity in adolescence and adults: review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499-514.
- Rajhvajn, L. (2004). Povezanost agresivnosti sociometrijskog statusa srednjoškolaca, Neobjavljeni diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Ručević, S. i Duvnjak, I. (2010). Povezanost reaktivne i proaktivne agresije, privrženosti i samopoštovanja adolescenata, *Psihologijske teme* 19, 1, 103-121.
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Kaistaniemi, L. i Lagerspetz, K. (1999). Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1268-1278.
- Šiber, I. (1998). Autoritarna ličnost, politički svjetonazor i stranačka preferencija. *Political Thought: Croatian Political Science Review (Politička Misao)*, 4, 193-209.
- Tofant, J. (2004). Povezanost nacionalnog identiteta s osobnim i kolektivnim samopoštovanjem, Neobjavljeni diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu.

Webster, G.D., Kirkpatrick, L.A., Nezlek, J.B., Smith, C.V. i Paddock, E.L. (2007). Different slopes for different folks: Self-esteem instability and gender as moderators of the relationship between self-esteem and attitudinal aggression. *Self and Identity*, 6, 74–94.